

International Science Group

ISG-KONF.COM

II

**INTERNATIONAL SCIENTIFIC
AND PRACTICAL CONFERENCE
«THE LATEST TECHNOLOGIES IMPLEMENTED
AND TEACHING IN UNIVERSITIES»**

Sofia, Bulgaria

September 09-12, 2025

ISBN 979-8-89814-223-0

DOI 10.46299/ISG.2025.2.2

ФОРМУВАННЯ В УЧНІВ ПОЧАТКОВИХ КЛАСІВ УЯВЛЕНЬ ПРО ПРИРОДНИЧО-НАУКОВУ КАРТИНУ СВІТУ ЯК НАУКОВА ПРОБЛЕМА

Романенко Людмила Віталіївна,
кандидат педагогічних наук,
старший викладач кафедри початкової освіти
Факультет педагогічної освіти
Київського столичного університету імені Бориса Грінченка

Саух Антоніна Володимирівна,
студент другого (магістерського) освітнього рівня
Київський університет імені Бориса Грінченка

Формування уявлень про природничо-наукову картину світу в учнів початкових класів є важливим аспектом сучасної освіти, адже воно визначає основу для створення універсального образу дійсності, розуміння дитиною законів природи, усього суспільства та наявних взаємозв'язків між ними. У світі, який швидко змінюється під впливом науково-технічного прогресу, зростає потреба у формуванні екологічної культури молодого покоління, розвитку їхнього критичного мислення та здатності до аналізу різноманітних явищ навколишнього середовища. Ці компетентності починають закладатися саме в молодшому шкільному віці, коли діти найбільш сприйнятливі до нових знань і активно формують своє бачення світу.

Актуальність означеної проблеми також визначається інтегративним характером природничо-наукових знань, які допомагають дитині зрозуміти себе як частину глобальної системи, усвідомити важливість гармонійного співіснування людини та природи. Нині, в умовах екологічних, енергетичних та соціальних викликів, з якими стикнулася наша країна під час війни, особливо важливо, щоб учні початкової школи не лише засвоювали факти, але й розвивали цілісне уявлення про природу і взаємодію її елементів. Це сприяє вихованню відповідального ставлення до природного середовища та формування екологічно доцільної поведінки.

Проблема формування природничо-наукової картини світу у молодших школярів займає важливе місце в сучасній педагогіці та психології, оскільки вона пов'язана з цілісним пізнанням світу дитиною. Педагоги та психологи, а саме Н. Бібік, Т. Гільберх, С. Гончаренко, К. Гуз, С. Лебідь, А. Мартін, С. Тарнавська, З. Хитра та ін., наголошували на важливості вікового розвитку мислення, сприйняття та уяви дитини у процесі засвоєння наукових знань. Вони зазначали, що саме в початковій школі закладається основа для формування наукового світогляду, оскільки в цьому віці діти здатні активно засвоювати нову

інформацію, встановлювати елементарні зв'язки між явищами та формувати первинні уявлення про закономірності навколишнього світу. Педагоги і психологи підкреслюють, що розвиток мислення, сприйняття й уяви в початковій школі створює передумови для цілісного сприйняття наукових знань, а також стимулює пізнавальну активність і допитливість, які є важливими для подальшого формування природничо-наукової картини світу.

У сучасних дослідженнях з педагогіки та методики викладання (зокрема, роботи О. Савченко, Н. Бібік, Г. Беленької) акцентується увага на необхідності впровадження інтегрованого підходу до навчання в початковій школі. Автори наголошують на тому, що природничі науки є основою для формування в учнів системного мислення, екологічної свідомості та відповідального ставлення до природи.

Як наголошують дослідники, зокрема М. Колесник, проблема формування в молодого покоління уявлень про природничо-наукову картину світу завжди була в центрі уваги освітнього процесу. Проте сучасність свідчить про те, що сформована в процесі навчання наукова картина світу здебільшого має фрагментарний характер, а не інтегрований, внаслідок чого значно ускладнюється процес становлення в учнів цілісного світогляду [4, с. 58].

Зважаючи на це, важливого значення набуває інтеграція навчальних предметів як засіб формування в молодших школярів цілісності сприйняття світу. За переконанням О. Атаманчук, інтеграція має на меті закласти основи цілісного уявлення про природу і суспільство і сформувати власне ставлення до законів їх розвитку в дитини. Ось чому молодшому школяреві важливо подивитись на предмет або явище дійсності з різних боків: розділити логічне та емоційне сприйняття. Це можливо за умови багаторазового повернення до одного й того самого поняття на різних уроках, його поглиблення та збагачення, виокремлення доступних молодшому шкільному віку суттєвих ознак цього поняття [1, с. 26].

Предметною областю, що вивчається в початковій школі і сприяє формуванню природничо-наукової картини світу учнів, є інтегрований курс «Я досліджую світ». Найважливішою перевагою цього курсу є його яскраво виражений інтегративний характер, оскільки в ньому поєднуються природничогеографічні, суспільствознавчі, історичні, екологічні знання, учні отримують можливість освоїти матеріал природничих і соціально-гуманітарних наук, що є необхідним для цілісного і системного бачення світу в його найважливіших взаємозв'язках.

Як наголошують Т. Грітченко та О. Майданик, інтегрований курс «Я досліджую світ» – це навчальний предмет, спрямований на формування у здобувачів початкової освіти цілісного уявлення про світ через освоєння змісту природничої, громадянської та історичної, соціальної та

здоров'язбережувальної, технологічної, інформатичної, математичної, мовнолітературної освітніх галузей Державного стандарту початкової освіти [3, с. 133].

Метою навчальної програми «Я досліджую світ» у 3-4 класах є особистісний розвиток молодших школярів на основі формування цілісного образу світу в процесі засвоєння різних видів соціального досвіду, який охоплює систему інтегрованих знань про природу і суспільство, ціннісні орієнтації в різних сферах життєдіяльності та соціальної практики, способи дослідницької поведінки, які характеризують здатність учнів розв'язувати практичні завдання [2, с. 14]. При цьому формування картини світу молодшого школяра є важливим завданням початкової школи, оскільки її пріоритетом була і залишається практична спрямованість змісту навчання, інтеграція знань, що дає змогу врахувати особливості психології молодших школярів – цілісність сприймання і засвоєння навколишньої дійсності. Лише освіта, яка формує достовірну природничонаукову картину світу, може допомогти молодому поколінню орієнтуватися, розуміти навколишню дійсність і кожному сприймати себе як особистість [2, с. 15].

Як зауважують Т. Грітченко та О. Майданик, система знань про природу, включена до інтегрованого курсу «Я досліджую світ», містить знання різних рівнів складності: відомості; природознавчі уявлення та їх взаємозв'язки; природничі поняття та їх взаємозв'язки (систему понять); закономірності природи та їх взаємозв'язки, що у своїй сукупності формують природничонаукову картину світу молодших школярів. Внаслідок цього в учнів початкових класів розвивається власна система початкових понять про природу в її взаємозв'язках, що дозволяє сформувати у них цілісну природничо-наукову картину світу на рівні їхнього віку та здібностей. У процесі формування природничо-наукової картини світу на уроках інтегрованого курсу «Я досліджую світ» створюються умови для усвідомлення основних закономірностей природи (при безпосередньому її спостереженні та роботі з навчальними моделями), для розвитку естетичних та емпатичних почуттів, почуттів відповідальності при спілкуванні з природою, для саморозвитку учнів [3, с. 137].

Таким чином, у контексті формування природничо-наукової картини світу важливого значення набувають уроки «Я досліджую світ», адже саме в межах цього курсу в дітей активно розвивається компетентність у галузі природничих наук, техніки та технологій, що передбачає формування допитливості, прагнення шукати, пропонувати нові ідеї, самостійно чи у групі спостерігати, досліджувати, формулювати припущення і робити висновки на основі проведених дослідів, пізнавати себе і навколишнє середовище. Інтегрований курс «Я досліджую світ» спрямований не лише на здобуття школярами знань про природу, людину та суспільство, а й на розуміння ними причинно-наслідкових зв'язків між

предметами та явищами, закономірностей розвитку навколишнього світу, важливості екологічного ставлення до нього.

Отже, проаналізувавши формування в учнів 4 класу уявлень про природничонаукову картину світу, можемо узагальнити, що цей процес має низку особливостей, зумовлених віковими, пізнавальними та емоційно-мотиваційними характеристиками молодших школярів. Основні особливості цього процесу можна описати так:

1. Вікові особливості мислення. У 4 класі діти перебувають на етапі переходу від конкретно-образного мислення до абстрактного. Це означає, що вони ще значною мірою покладаються на уяву та сприйняття, але вже здатні до початкових узагальнень і аналізу. Для них важливо спиратися на наочність, практичну діяльність та інтерактивні методи навчання.

2. Розвиток пізнавальної активності. Учні цього віку мають високу пізнавальну активність і цікавість, які є основними рушійними силами їхнього навчання. Використання яскравих прикладів, ігор, експериментів і міжпредметних зв'язків допомагає утримувати їхню увагу та інтерес до природничих наук.

3. Поступове ускладнення знань. У 4 класі діти здатні засвоювати знання про взаємозв'язки між явищами природи (наприклад, як зміна погоди впливає на рослини і тварин), але важливо подавати інформацію в доступній формі, з опорою на їхній життєвий досвід.

4. Інтегративний підхід. На цьому етапі навчання інтегрує знання з різних предметів, таких як «Я досліджую світ», математика, література тощо, щоб сформувати цілісне уявлення про навколишній світ. Це дає можливість учням зрозуміти взаємозв'язок між різними аспектами природи та роллю людини в ній.

5. Роль практичної діяльності. Діти найкраще засвоюють знання через діяльність: проведення простих експериментів, спостереження за природними явищами, роботу над проєктами чи створення моделей. Така діяльність формує вміння ставити запитання, висувати гіпотези, проводити аналіз і робити висновки, що є основою для природничо-наукового мислення.

6. Формування екологічної свідомості. Важливо виховувати у дітей відповідальне ставлення до природи. Через вивчення тем, пов'язаних із захистом навколишнього середовища, діти починають розуміти взаємозалежність людини й природи, формують цінності сталого розвитку.

7. Розвиток ключових компетентностей. У процесі формування уявлень про природничо-наукову картину світу розвиваються такі компетентності, як математична, екологічна, інформаційно-комунікаційна, вміння вчитися та працювати в команді. Це сприяє не лише засвоєнню знань, а й формуванню навичок їх застосування в житті.

Таким чином, формування уявлень про природничо-наукову картину світу в учнів 4 класу базується на інтеграції знань, практичній діяльності, розвитку

мислення та вихованні ціннісного ставлення до природи. Це створює фундамент для подальшого наукового пізнання та формування світогляду.

Список літератури

1. Атаманчук О. І. Формування цілісного розуміння навколишнього світу засобами інтегрованого навчання. Інтеграція навчальних предметів в початковій школі як ефективна форма навчання молодших школярів : Матеріали інтернетсемінару / уклад. Л.Н. Добровольська, В.О. Чорновіл. Черкаси: Видавництво КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», 2017. С. 25–30.
2. Гільберх Т., Тарнавська С., Хитра З., Павич Н. Методика навчання інтегрованого курсу «Я досліджую світ» у 3-4 класах закладів загальної середньої освіти на засадах компетентнісного підходу. Київ : Генеза, 2020. 240 с.
3. Грітченко Т., Майданик О. Формування природничо-наукової картини світу у здобувачів початкової освіти в процесі вивчення інтегрованого курсу «Я досліджую світ». Veda a perspektivu. 2023. № 9 (28). Р. 130-142.
4. Колесник М. О. Формування нової парадигми природничої освіти: універсальна картина світу. Науковий вісник Південноукраїнського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського. 2018. № 3 (122). С. 57–62

